

UOT 631.1.017

AQRAR SƏNAYE MÜƏSSİSƏLƏRİNİN INNOVATİV İNKİŞAFINDA DÖVLƏTİN ROLU

¹HACIYEVA ZÜLFİYYƏ ELMAN qızı

²OSMANOV İLQAR OSMAN oğlu

Sumqayıt Dövlət Universiteti, 1 – baş müəllim, 2 - assistent

zulfiya.haciyeva.2015@mail.ru

ilqarosmanov1975@mail.ru

Açar sözlər: aqrar sənaye müəssisələri, kənd təsərrüfatı, innovativ inkişaf, innovasiya, innovasiya siyasəti, maliyyə, investisiya, istehsal

Aqrar sənaye iqtisadiyyatın prioritet bir sahəsidir. Əsas məhsulların demək olar ki, 70% -i kənd təsərrüfatı xammalından hazırlanır və əhalinin ərzaq ehtiyatının 90%-dən çoxu kənd təsərrüfatı məhsulları ilə təmin olunur. Aqrar sənayenin uğurlu inkişafı əsasən bölgənin və bütövlükdə ölkənin iqtisadi rifahını müəyyənləyir. Aqrar sənaye kənd təsərrüfatını və onun məhsulları ilə sıx əlaqəli olan sahələri, kənd təsərrüfatı məhsullarının daşınmasını, saxlanılmasını, işlənməsini, istehlakçılara tədarük edilməsini, kənd təsərrüfatına texnika, kimyəvi maddələr və gübrələrin verilməsini təmin edən, kənd təsərrüfatı istehsalına xidmət edən sahələri əhatə edən ölkə iqtisadiyyatının bir sahəsidir.

Müasir dövrdə aqrar sənaye müəssisələrinin qarşısında duran vəzifələrin həlli yalnız innovativ inkişaf əsasında mümkündür. Aqrar sənayenin innovativ inkişafı dedikdə, kənd təsərrüfatının, onunla qarşılıqlı əlaqəli sahələrin və bütövlükdə aqrar sənaye kompleksinin təşkilati-iqtisadi mexanizmi təkmilləşdirilərkən məhsuldar qüvvələrin artımı yolu ilə əldə edilən keyfiyyət dəyişikliyi başa düşülür.

Aqrar sənaye müəssisələrində innovasiya proseslərinin özünəməxsus xüsusiyyətləri var. Bunlar müxtəlif regional, sahəvi, funksional, texnoloji və təşkilati xüsusiyyətlərinə görə fərqlənir.

Ölkə iqtisadiyyatında və aqrar sənayedə innovativ fəaliyyətin intensivləşdirilməsi aşağıdakı istiqamətlərdə tədbirlərin həyata keçirilməsini nəzərdə tutur:

1. Elmi, texniki və innovativ fəaliyyət infrastrukturunun inkişafı (elmi və elmi-texniki məhsulların inkişafı və istehsalı ilə məşğul olan təhsil, elm və istehsal tutumlu strukturlar, innovasiya və texnoloji mərkəzlər, texnoparklar).

2. İnnovasiya fəaliyyəti üçün motivasiya mexanizminin yaradılması (prioritet elmi tədqiqatların maliyyələşdirilməsi, kiçik elmi-texniki və innovativ sahibkarlığın stimullaşdırılması, aqrar sənaye müəssisələri üçün maliyyə mənbələrinin mövcudluğunun təmin edilməsi, vergi güzəştləri və subsidiyalar).

3. Elmi kadrların hazırlanması və təkmilləşdirilməsi (elmi-texniki fəaliyyətin nüfuzunun və cəlbediciliyinin artırılması, büdcədən maliyyələşdirilən elmi təşkilatların işçilərinin əməkhaqqı sisteminin təkmilləşdirilməsi, elm və texnika sahəsində müxtəlif nailiyyətlərə görə həvəsləndirici ödənişlər, gənclərin elm-texniki sahədə saxlanılması üçün şərait yaradılması).

4. Yeni məhsul və xidmətlərin inkişafı və marketinqi.

5. İnnovasiya fəaliyyətinin hüquqi tənzimlənməsinin təkmilləşdirilməsi.

6. Kənd təsərrüfatı sektorunda innovativ texnologiyaların resursların qorunmasına əsaslanaraq formalaşdırılması. Bu, ilk növbədə, təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə, kənd təsərrüfatı maşın və avadanlıqlarının optimal işləməsidir.

7. Investisiyaların həcmnin artırılması, investisiya cəlbediciliyinin və aqrar sənayedə innovativ fəaliyyətin stimullaşdırılması üçün əlverişli şəraitin yaradılması.

Aqrar sənaye müəssisələrindəki vəziyyətin qiymətləndirilməsi, tədbirlər sistemi tətbiq edilmədən, ilk növbədə maliyyə sağlamlığı və istehsalın tədricən bərpası olmadan innovasiya fəaliyyətlərinin aktivləşdirilməsi praktiki olaraq qeyri-mümkündür. İqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş xarici ölkələrdə aqrar sənayenin innovativ inkişafının idarə olunması mütləq dövlətin iştirakını əhatə edir. İnnovativ inkişafa dövlət dəstəyi, prioritet sahələr seçilərkən, elmi fəaliyyət iştirakçıları - özəl firmalar, dövlət qurumları və universitetlər arasında qarşılıqlı əlaqəyə ehtiyac, beynəlxalq müsabiqədə milli iştirakçılara dəstək probleminin həlli ilə əhəmiyyətli bir risk ilə əlaqələndirilir.

İnnovativ proseslərinin inkişafı üçün dövlətin innovasiya siyasətinin bir sıra vəzifələri həll edilməlidir. Dövlətin innovasiya siyasəti ölkənin və onun ayrı-ayrı bölgələrinin aqrar sənayenin inkişafı strategiyasının müəyyənləşdirilməsi, mövcud innovasiya vəziyyətinin təhlili, elmi və istehsal potensialının inkişafının proqnozlaşdırılması, innovasiya infrastrukturunun inkişafı və innovasiyaya dövlət dəstəyi əsasında formalaşır. Dövlət innovasiya prosesinin dinamik inkişafında mühüm vasitə olan infrastrukturun yaradılmasına kömək edir. [3, s.296]

Dövlətin aqrar sənaye müəssisələrinin innovativ inkişafındakı rolu innovasiya siyasətinin istiqamətləri ilə müəyyən edilir. İnnovasiya siyasətinin əsas istiqamətlərinə aşağıdakılar daxildir: innovativ inkişafın hüquqi tənzimlənməsinin təmin edilməsi və iştirakçılarının maraqlarının qorunması; innovasiyaların yaradılması və inkişafına birbaşa və dolayı dəstək; prioritet inkişafın müəyyənləşdirilməsi və həyata keçirilməsi; səmərəli tərəfdaşlıq və əməkdaşlıq formalarının inkişafı, təşkilati və iqtisadi strukturların formalaşdırılması; aqrar sənaye kompleksi üçün innovasiya sahəsində kadr hazırlığı; aqrarsənaye kompleksinin maddi-texniki bazasının prioritet inkişafı; innovasiya sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın inkişafı.

Aqrar sənayedə dövlətin innovasiya siyasətinin mahiyyəti, müəssisələrin innovativ fəaliyyətini stimullaşdıran müvafiq qurum və mexanizmlərin yaradılması və dəstəklənməsidir. Aqrar sənayedə dövlətin innovasiya siyasətinin məqsədi kənd təsərrüfatı elminin və təhsilinin inkişafı üçün şərait yaratmaq, davamlı iqtisadi artım, kənd təsərrüfatı məhsullarının, xammalın və ərzaq məhsullarının rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi, kənd yerlərində həyat keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasıdır ki, bu da nəticədə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinə gətirib çıxarır. Bu məqsədə çatmaq üçün innovasiya layihələrinin idarə olunması məqsədilə kənd təsərrüfatı elminin bütün sahələrində mütəxəssislərin hazırlanması üçün şərait yaratmaq, ödəmə qabiliyyətini artırmaq üçün kənd təsərrüfatı istehsalçılarına dövlət dəstəyini gücləndirmək, innovasiyaların prioritet sahələrində resursların cəmləşdirilməsini təmin etmək, elmi, təhsil və istehsalat fəaliyyətlərinin əməkdaşlıq və inteqrasiyasını təmin etmək və innovativ proseslərin hüquqi tənzimlənməsini təkmilləşdirmək lazımdır.

Aqrar sənaye müəssisələrində elmi, texniki və innovasiya siyasətinin prioritetlərindən biri də kənd təsərrüfatı istehsalına elmi inkişafın tətbiqi istiqamətində fundamental və tətbiqi elmə dövlət dəstəyi olmalıdır.

İnnovasiyanın iqtisadi mexanizmində maliyyə mənbələri və maliyyələşdirmə sistemi həlledici rol oynayır. Aqrar sənaye müəssisələrinin innovasiya fəaliyyətinə əsas investisiya mənbələri aşağıdakılardır: bələdiyyələrin, bölgələrin və ölkənin büdcə vəsaitləri; müəssisələrin öz maliyyə mənbələri; geri qaytarıla bilən bank kreditləri; lizinq fondunun vəsaitləri; xarici investisiyalar; investisiya və sığorta şirkətlərinin maliyyə mənbələri; əhalinin sərbəst vəsaiti; vençur maliyyələşdirmə. [1, s.96]

Aqrar sənaye müəssisələrinin innovasiya fəaliyyətini və kənd təsərrüfatı istehsalının investisiya cəlbediciliyini artırmaq üçün həm dövlət, həm regional orqanlar, həm də kənd təsərrüfatı istehsalçıları tərəfindən innovativ infrastruktur yaratmağa yönəlmiş konsolidasiya edilmiş səylər tələb olunur. Bu, aşağıdakı fəaliyyətlərin həyata keçirilməsini əhatə edir:

1. Dövlət və biznes tərəfindən aqrar sənaye müəssisələrində elmi, texniki və innovasiya siyasətini müəyyənləşdirən əhəmiyyətli kapital qoyuluşlarının həyata keçirilməsi; [2, s.126]

2. Elmi-tədqiqat və təcrübi konstruktor işlərinin nəticələrinin satın alınması və icarəyə verilməsinin vəsaitlər ayrılmaqla stimullaşdırılması;

3. Aqrar sənaye müəssisələrinin davamlı inkişafına innovativ dəstək üçün tənzimləyici və hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi;

4. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçıları ittifaqlarının və birliklərinin inkişaf institutlarının formalaşması və aqrar sənaye sektorunda dövlətin innovasiya siyasətinin həyata keçirilməsinə cəlb edilməsi;

5. Aqrar sənaye müəssisələrində innovasiya menecmenti sahəsində mütəxəssislərin hazırlanması. Kənd yerlərində onların cəlb edilməsi üçün tədbirlərin hazırlanması.

Müxtəlif idarəetmə səviyyələrində aqrar sənayenin innovativ inkişafı üçün əsas proqram – məqsədli yanaşma olmalıdır. Qeyd etmək lazımdır ki, innovasiya fəaliyyətinin dövlət tənzimlənməsi yalnız idarəetmə iyerarxiyasının makrosəviyyəsi kənd təsərrüfatı müəssisələri və onların birliklərinin səviyyəsi ilə birləşdirildiyi təqdirdə təsirli olacaqdır. Müəssisə rəhbərliyinin əsas vəzifəsi cari və innovativ fəaliyyətləri yüksək investisiya cəlbediciliyi ilə gəlirli bir şəkildə birləşdirməkdir.

Aqrar sənayenin inkişafının hazırkı mərhələsində daxili iqtisadiyyatı modernləşdirmək üçün xarici investisiyaların və qabaqcıl texnologiyaların cəlb edilməsi üçün dövlət – özəl tərəfdaşlıq əlaqələrindən fəal şəkildə istifadə etmək lazımdır. Bu baxımdan innovasiyalı inkişafa dövlət dəstəyinin əsas məqsədi məhz innovativ şirkətlərin daxili və xarici bazarlarda rəqabət qabiliyyətini təmin etməkdir. Bu cəhət ölkə iqtisadiyyatının prioritet sahələrinin inkişafı üçün xüsusilə vacibdir.

Innovativ inkişafda dövlətin tərəfdaşı kimi iştirakı aşağıdakı hədəfləri güdür:

- innovativ düşüncəli yeni nəsil alimlərin yetişdirilməsi;
- yeni texnologiyaların cəlb edilməsi üçün maliyyə vəsaitlərinin mövcudluğu;
- innovativ məhsulun rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsi;
- innovasiyaların praktiki tətbiqində iştirak;
- innovativ resurs mərkəzlərinin yaranmasına dəstək;
- ali peşə təhsili müəssisələrində tədqiqat işinə dəstək.

Bu hədəflərə yalnız dövlət-özəl tərəfdaşlığı çərçivəsində qarşılıqlı əlaqə olduqda nail olmaq mümkündür. Bu tərəfdaşlığın dövlətin maraqlarını təmin etməsi vacibdir və onun əsas funksiyası innovative inkişaf yolu ilə iqtisadiyyatın modernləşdirilməsidir.

Beləliklə, hərtərəfli modernləşmə investisiya qoyuluşu və innovasiyayönümlü ölkə iqtisadiyyatının aqrar sektorunun innovativ inkişaf səviyyəsinin artırılması üçün əsas rolunu oynaya bilər. Nəticə olaraq deyə bilərik ki, aqrar sənayedə uğurlu innovasiya fəaliyyəti üçün dövlət tərəfindən kənd təsərrüfatı subyektlərinin fəaliyyətinin tənzimlənməsi və dəstəyi, habelə innovasiyaların həyata keçirilməsində, investisiyaların cəlb edilməsində, innovativ inkişafa və elmi nailiyyətlərin tətbiqi üçün əlverişli şəraitin yaradılmasında bütün maraqlı strukturların inteqrasiyası tələb olunur.

ƏDƏBİYYAT

1. Нечаев В.И., Бирман В.Ф., Санду И.С. Организация инновационной деятельности в АПК. М.: КолосС, 2012, 296с.
2. Панасенко С.С. Основные направления и проблемы развития инновационной деятельности в аграрном секторе экономики. Вестник Ростовского государственного экономического университета, 2014 № 1 (45), с. 126-128
3. Саломатин В.А. Инновационные процессы в АПК: сущность и направления развития теория и практика общественного развития. Теория и практика общественного развития, 2011, № 8, с. 295-299

РЕЗЮМЕ
РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ИННОВАЦИОННОМ РАЗВИТИИ
АГРОПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Гаджиева З.Э., Османов И.О.

Ключевые слова: *агропромышленные предприятия, сельское хозяйство, инновационное развитие, инновации, инновационная политика, финансы, инвестиции, производство*

В статье исследуется роль агропромышленных предприятий в развитии экономики страны. Обосновано, что решение задач, стоящих перед агропромышленными предприятиями в настоящее время, возможно на основе инновационного развития. Исследованы направления активизации инновационной активности в экономике и аграрном секторе страны. Также определены основные направления государственной политики в области инновационного развития агропромышленных предприятий.

SUMMARY
THE ROLE OF THE STATE IN THE INNOVATIVE DEVELOPMENT
OF AGRO-INDUSTRIAL ENTERPRISES

Hajiyeva Z.E., Osmanov I.O.

Key words: *agro-industrial enterprises, agriculture, innovative development, innovation, innovation policy, finance, investment, production*

The article examines the role of agro-industrial enterprises in the development of the country's economy. It is justified that the decision of the task, standing in front of agro-industrial enterprises at the present time, is possible on the basis of innovative development. Researched directions of activation of innovative activity in economy and agrarian sector of the country. Also, the main directions of state policy in the field of innovative development of agro-industrial enterprises are defined.

Daxilolma tarixi:	İlkin variant	30.09.2020
	Son variant	06.11.2020